

A „szocialista oktatás”, mely legyőzte a politikát

Minden rendszerváltozásnak szükségszerű velejárója az oktatási rendszer átalakítása. Aki elég idős, ezt immár harmadjára észlelheti. Ez így természetes, mivel a változások a politikában rendszerint a világméretű módosulást jelentik, legalábbis annak meghatározó vonulatát jelölik meg. Még nem volt a történelemben hatalom, mely ne akarta volna rányomni bélyegét az oktatásra. Innen nézve érthető az a pezsgő, időnként türelmetlenséget is mutató vita, mely elsősorban és érthetően a felsőoktatás régióiban szenvedélyes.

A sokat hangoztatott békés átmenet eredményeképpen ez többnyire elviselhető körülmények között zajlik, s ez bölcsességre, megfontoltságra vall. Ne feledjük azonban, hogy az érintetteknek a mégoly humánus eljárás is tragédia lehet. Ezért az átmenet értelmezésében hangsúlyozni kell, hogy most egy politikai kurzus nem szenvedett egyértelműen vereséget, hanem, ha vonatkozó is, maga segítette elkerülni a tragikus összecsapásokat, a jövétleneket egyéni és közösségi tragédiákat. Itt kell igazán, a szellem mezéjén a sokat hangoztatott tolerancia!

Sokan hevesen és nem egyszer saját mellőzöttségük okán bírálják az elmúlt negyven év oktatáspolitikáját. Teljes joggal! Egyet azonban nem szabad elfelejteni, hogy ebben a jelentős korszakban — mely sokkal hosszabb, mint pl. az ún. Horthy-korszak volt! — az a sajátos jaltai szellem és sztálinista terror uralkodott, mely ellen nemigen volt mit tenni nálunk sem, a környező, idecsorolt országokban sem. Ezzel kapcsolatban két dolgot emelnék ki: az ún. Foxi-Maxi egyetemet és a tüllyomóan diplomás ellenzékiek nagy számát.

A rendszernek szüksége volt saját értelmiségre, mivel a marxista-leninista ideológiát nehéz volt a karrieristákon kívül másoknak elfogadni. Érdekes megemlíteni, hogy a közvélemény mennyire elfelejtette a hatalomátviteltkor (1948) alapított Vörös Akadémiát, melynek szelídített változata volt a később létrejött és sajátos státusú marxista-leninista esti egyetem. Valljuk be: ez sokaknak volt jó mászkótként az érvényesüléshez. Nem véletlenül írtam a szelídített iskolát. Hiszen egyrészt sem ez az iskolatípus, sem a többi nem volt képes határozott és valódi képet adni a marxizmusról, csupán annak a rendszerhez idomított változatát nyújtotta, amelynél majd mindenütt kibújt a szög a zsákból. A kiáltó ellentmondások miatt ezt a filozófiát nem is lehetett tanítani, a múlt század végétől folyó tudatos torzításokról nem is beszélve. Tudták ezt azok is, akik az egyetemről kikopottak parkoló pályáját kiépítették, és nem igaz az a vita hevében született megállapítás, hogy ez az oklevél egyenértékű volt a szürkeállományt egyébként nem mindig növelő „igazi” egyetemével. Ezt akár valamiféle tudatalattinak is el lehet fogadni, hiszen a politikai első vonal a sokott egyetemi formákat részesítette előnyben. Az ember el-tűnődik: vajon diszkriminatív volt-e a felsőoktatási rendszer, amikor a mai ellenzék tömegesen ezeket szerte okleveleit, doktori fokozatait és tudományos minősítését.

Úgy gondolom, ezeket és persze más, nem említett dolgokat is bele kellene kalkulálni a vitáinkba. Mi értelme van szenvedélyeket fölösen szítani, hiszen a teljes váltásról szó sem lehet, mert az oktatás legyőzte a politikát, s szándékai ellenére változásra alkalmas értelmiséggel szolgált.

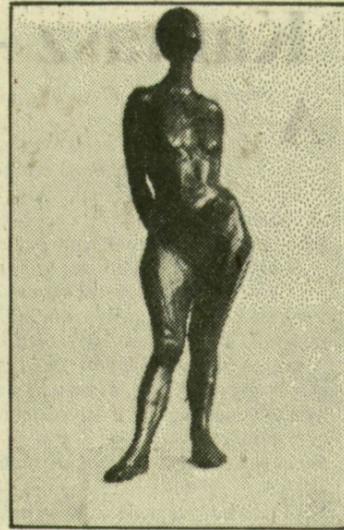
Hogy kell-e marxista tanszék és a nyomvonalon létező tudományos intézetek? Nos, így valószínűleg

nem, sőt nem! De aki a filozófiát és más disziplinákat azért akar megkérdőjelezni, mert ezeket itt művelték, téved. Hogy Marxot rosszul tanították, nyilvánvaló. Marxot nem lehet tárgyalni kora és filozófiai áramlatai nélkül. A filozófiára szükség van. El sem tudom képzelni az értelmiséget ilyen alapozás nélkül. Nem lehet jó orvos, tanár, mérnök, egyáltalán senki emberfia értelmiségi, aki nincs valamelyest tisztában a lét fogalmával, az emberi gondolkodás történetével és jelen viszonylataival.

Mint közzgazda mélyen fájlalom, hogy közzgazdasági művelődésünk színvonala még ma is múlt századi. Ebben az utóbbi negyven év súlyos felelőssége mellett benne van az a régióinkra jellemző, és a demokráciával, illetve annak hiányával magyarázható attitűd, miszerint az ember nem önmaga sorsának irányítója, az értékek termelője, hanem a király, az állam, a párt stb. kitarítottja. Itt minden áremeléskor a kormányt szidják, mert nem tudják, hogy saját magatartásuk, a nemtörődomség, a lógás és az egész szemlélet okozza a bajt, melyet semmilyen felsőbbség megváltoztatni a tömegek támogatása nélkül nem tud. Szomorúvá tesz, hogy még értelmes emberek is arra ácsingóznak, hogy majd a Nyugat megvált bennünket. Gazdasági szempontból nekünk itt helyben valamennyiünknek disszidálni kellene egy más gondolkodás-módba, realis világba. Ezért kell oktatni valamelyest minden egyetemen közzgazdaságtant — ha már sokan nem kedvelik a politikai gazdaságtan megjelölést —, mert a filozófiák, az izmusok és minden politika könnyen megbukhat, ha nem ismeri a gazdasági egyszerűséget. Talán az első pillanatok nagy szónak tűnik, de gondolkozunk el: vajon nem a filozófia és nem a közzgazdaságtan-e az, amelynek révén értelmezhetjük a demokráciát. Amit sokan ma is és korábban, más korszakos változások alkalmával sajátjépsésként, modortalanságnak, türelmetlenségnek vélték, azzal azonosították. Pedig a demokrácia nem ez, hanem józan-ság, mások megértése és a viták utáni döntések következetes, kontrollált végrehajtása. Vagyis: fegyelem és céltudatos hasznosság. Ennyit azért meg lehetett tanulni az elmúlt negyven év tapasztalataiból. Azt mondják, s vélhetőleg igaz is, nagy történelmi lehetőséget kaptunk a sorstól. Nincs pusztítás, vér: van megértő figyelem és jóindulat a világ jelentős részétől. Kár lenne ezt az alkalmat félreérteni, és önmagunkat beleheccelni olyan vitákba, melyek a megroggyant gazdasági alapok további erodálása mellett, még ha megdönthetetlen igazságokat szolgálnak is, de munkátlanná lesz a kéz, az ész önmaga mentségét keresi a praktikus, hétköznapi tettek helyett.

Meg kellene már végre találni: hogyan lehet a szellemet, az észet anyagi erővé tenni. A sikertelen próba helyett fogadjuk el Széchenyi István tanácsát, hátha a bölcsesség a békén keresztül elhozza végre a jólétet is.

MAROSI JÁNOS

Mint a rétestészta

EGY RENDEZŐ TÖPRENGÉSEI

Örülünk és reménykedünk kellené. Hisz mégiscsak „mozog a Föld”. Hisz a szegedi képző- és iparművészeti közéletet is elkapta a változások szele. Mindenekelőtt egy önállóul kísérletről kell tudomást vennünk: a helyi szépművészes céh megalakításáról. E csoportosulás egyébként szervezeti, anyagi és szellemi függetlenségét jelenthetné a korábbi dél-alföldi, vásárhelyi szövetséggel szemben. Ami látszólag jogos, egészséges törekvés. Más kérdés, hogy ilyenformán is kisebbfajta forgószél kísérte a szervezet életre hívását. Cikkek és ellencikkek, érvek és ellenérvek láttak napvilágot a hasábkon, bár így sem tisztázódtak az érdemi frontvonalak. Legfeljebb annyit érzékelünk: a helyi művészeti viszonyok feltűnően hasonlítanak a mai közéletre. Itt is az önérvényesülés, a vádaskodás és a széthúzás erői érvényesülnek.

Ennek ellenére a képtár termeiben létrejött a szegedi alkotók első átfogóbb kiállítása. Vagyis az összefogás, a kollektív érzékenység időlegesen legyőzte a polarizáltságot ördögét. S ennek megint csak örülünk kellené. Elvégre egy háromszintes, csoportos felvonulás mindenképpen tettnek számít. Cselekvő demonstrációnak. Ugyanakkor az is nyilvánvaló: a mostani rendezvény az alulkölti szépművészes céh édes gyermeke. Amolyan elsőszülött fia. Nem csoda így, hogy lépten-nyomon szóba kerül e bemutató. Van, aki finomkodva minősít, van, aki nyersebben. Am nem találkoztam még olyan szakmabelivel, aki elégedett lenne az összképpel. Inkább azt mondják: zavaros, erőtlen vagy érdektelen az egész. Ebben nincs vita közöttünk. Csupán az eredőket nem tudjuk pontosabban. Ilyen gyenge lenne valójában a szegedi művészet? Vagy baj volt a szüléssel, a szervezéssel? Egyáltalán alkalmas-e a mostani seregszemle a szegedi művészet reprezentálására? Lehet: kényes kérdéseket birizgálok. Másrészt azért töprengésre érdeme-seket.

Úgy szoktuk mondani: ha egy-egy kollektív tárlaton három-négy kiemelkedő, jelentős művel találkozzunk, akkor azt érdemes volt megrendezni. Ebben az értelemben az én munkám most majdhogynem felesleges volt. Egyetlen számottevő, igazán rangos alkotással sem szembesülhettem, amelyben művészi vitalitás és érzékenység, világszerűség és újszerűség találkozott volna. Igaz, megbecsüléssel adózom azoknak, akik szinten tartják tisztos szakmai, alkotói eredményeiket (Szathmáry Györgyi, Kalmár Márton, Fritz Mihály, Tóth Sándor, Papp György, Beliczay Mária, Dömötör Mihály, Magyar Mihály). Sőt, azt is élveztem, hogy éppen a legidősebb és legfiatalabb művészek mutatták a legrokonszenvesebb szellemi elevenséget (Fóntos Sándor, Cs. Pataj Mihály — Darázs József, Sejben Lajos, Bánvölgyi László, Boruzs Csaba, Popovics Lőrinc). Ennél tovább ellenben nemigen tudok elmenni az érdemi felsorolásban.

Pedig de szívesen beszélnek Novák András, Pataki Ferenc, Sinkó János, Klígl Sándor vagy Lapis András legújabb művészeti tetteiről. Mert egytől egyig tehetséges, alkotói múlttal rendelkező emberek. Csak hogy Novák

és Pataki képeinek alig van már kö-zük korábban kiküzdött művészi eredményeikhez. Mintha elfárasztotta, megpuhította volna őket a képgyártás kényszere. Ahogy Sinkó János archaikus, artisztikus látomásai is egyre finomkodóbb, enerváltabb arculatot nyernek. Az utóbbi két szobrász pedig nem jelentkezett a mostani kiállításra. Kár. Akárcsak az előbbiektől is. Mert akárhogy is veszszük: egy város művészeti erejét főként a tehetséges alkotók markáns, hatványozott megjelenése biztosíthatja. Lényegében ebből a visszacsúszásból és hiányból fakad a jelenlegi tárlat elkedvetlenítő szürkesége.

*

De van itt más is, ami ugyancsak belejátszik a szürkeségbe. Sőt, tovább fokozza a kollekció szintelenségét. Ez a kérdéskör azonban már az alkotói hozzáállást és a szervezési koncepciót érinti. Tudnunk kell ugyanis: e kiállítás korántsem egy csapásra verbuválódott. Dehogy. Először úgy volt, csupán a hivatalos képző- és iparművészek szabadon kiválasztott műveit fogjuk bemutatni. Egyben azokra az alkotókra is számítottunk, akik munkásságuk, eredményeik alapján lényegében ugyanide tartoznak (Kovács Margit, Szűcs Árpád, Veres Mihály, Hemmert János). Aztán kirepültek a meghívók (az utóbbi címzetteket kivéve), de minderre csak 70-75 munka érkezett a múzeumba. Elég kevés. Mintegy másfél teremnyi. Amennyiben ezt vesszük alapul, akkor máris visszajára fordul a kollektív érzékenységről vallott optimista tétel. Elvégre a professzionista alkotók jó része igazában nem érezte szükségét e csoportos ki-rukkolásnak.

Akkor miért kellett erőltetni e rendezvény létrehozását? — kérdezhetné valaki. Nem tudom pontosan. Lehet, hogy alkalmanként nagyobb az öntudatunk, mint az önismertünk. Talán, mert néhányan mindenáron ragaszkodtak az egészhez. Mintha ezen múlott volna a megalakulóféltben lévő szépművészes céh becsülete, életrevalósága. Csak hogy hetvenegyhány műből mégsem lehet egy átfogóbb seregszemlét kreálni. Nos, cselekedni kellett. Elővenni újra a kollektív bölcsességet. Egy páran arra voksoltunk, küldjünk újabb felkérőlevelet az alkotóknak, de azért többé-kevésbé ragaszkodjunk a hivatásos művészek köréhez. Mások a városban élő tehetséges amatőrökre hivatkoztak. Őket is meg kell hívni. Hisz vége a diktatúrának, legyünk már végre mi is nyitottabbak, demokratikusabbak. Így is lett. S ettől fogva már nem volt akadály a három képtári szint megtöltésének.

Ami a másik oldalon annyit tesz: valahogy így néz ki egy demokratikus alapelvekre épülő kiállítás. Nem elég, hogy a képek mellett szobrok, grafikák, kerámia, fémművek, fotók, belsőépítészeti és restaurátorok dokumentációk sorakoznak, ám mindehhez még az amatőr produkciók is betársulnak. Ha vidámabb tudnék lenni, akkor azt mondhatnám: uraim, hölgyeim, ne mulasszák el az alkalmat, ilyen átfogó skálát nem láthatnak még a szegedi képtárban. Most a

tisztos művészi alkotástól kezdve egészen a dilettáns munkáig mindent megtalálhatnak. Egyszóval, olyannyira képlekeny és nyúlós a jelenlegi összeállítás, akár a rétestészta.

Ne játszunk tehát demokratizmust a művészet szférájában! Illetve tegyük különbséget a mennyiségi és minőségi dolgok között! Mert a művészetben csak az utóbbinak lehet létjogosultsága. A munkák színvonalának. Aki nem ismeri a szakma fortélyait, annak még tanulnia kell a mesterséget. Az egykori céhek többszörösen is megdöntötték: kinek adják oda valójában a megtisztelő mesterlevelet. Feltűnő vigyázták a társulat becsületét, a kontárok oda be nem kerülhettek. A mostani kiállítás viszont egyszerűen felrúgta ezt az évszázados hagyományt. Igaz, az egykori téli tárlatokra is bekerült néhány amatőr képzőművész. Amde akkoriban még nagyobb súlya volt a tehet-ség képzetének.

Ezzel azt is elárultam: korántsem a nyitottság és a tehetségesebb amatőrök pártolása ellen beszélek (pl.: Popovics Lőrinc, Boruzs Csaba, Erdélyi Katalin). Más lapra tartozik, hogy itt azért ugyancsak elveszett a mérték. Az még csak hagyján, hogy majd minden hivatásos más és más autodidakta meghívását szorgalmazta. Egye fene: mások a mércéink. Az igazi furcsaság azonban akkor kezdődött, amikor kiderült: ezeket a munkákat nem is lehet érdemben szelektálni, értékelni, eltanácsolni. Az amatőr alkotók ugyanis ugyanolyan előjogokat élveztek, mint a professzionisták. Meghívást kaptak, önálló műkiválasztási lehetőséget — mindent. Mit mondjak? Ez aztán a szuperdemokrácia. Azok az autodidakta emberek, akiknek mindeddig csak hármás felállásban lehetett szerepelni egy-egy művelődési házban, most mindenféle kollektív szakmai kritika nélkül bebocsátást nyertek a múzeum szentélybe. Kell-e ennél több egy elfuserált nyári tárlat magyarázatához?

*

S ezek után kell-e még bizonygatnom, hogy e kiállítás címe némiképp ellentmondásban áll a bemutatott kollekcióval? Azt is mondhatnám: a szegedi képző- és iparművészet ennél azért mégiscsak tisztább és rangosabb. Feltéve, ha a művészet fogalmát valamivel komolyabban vesszük. Jelen esetben azonban valamiféle érzékcslódása is lehet az embernek a művek társaságában. Mintha nem is egy múzeumi képtárban lennénk, ahol néhány hete még Mednyánszky-, Bernáth- vagy Barcsay-képeket láthattunk. Hanem sokkal inkább egy véges kínálatú képcsarnoki üzletben érezhetjük magunkat. És itt a kivételnek számító kevés számú alkotás csak erősíti a szabályt.

A tudomány úgy tartja: egy kísérlet nem kísérlet. Ami talán a kiállítások világára is nyugodtan áttehető. A mostanira is. Csak minden egyes lépésnél korrigálni, finomítani kellene a hibákat, hogy ne kövessük el ismételtlen ugyanazokat a bakikat. Erre egyébként hamarosan rákényszerülünk. Mert augusztus végén, Temesváron mutatkozik be a szegedi képző- és iparművészet. Előtte azonban nem ártana tisztázni: mit is gondolunk legjobban önmagunkról. (Képeinken: Papp György tűzzománca és Beliczay Mária szobra.)

SZUROMI PÁL